

PAPER DETAILS

TITLE: Yesilyurt Köyü Câmii

AUTHORS: Zekiye UYSAL

PAGES: 309-329

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/152481>

YEŞİLYURT KÖYÜ CÂMİİ

Zekiye UYSAL *

Çanakkale'nin Ayvacık ilçesine bağlı Yeşilyurt Köyü, Ege denizine bakan tepelerin arasında dik bir yamaca kurulmuş, geleneksel evleriyle tanınan bir yerleşmedir. Köyün eski adı "Büyük Çetmi" olup Oğuzların Çepni boyuyla bir ilgiye işaret eder.¹

Yeşilyurt'un merkezinde bulunan câmi, kuzey cephesi ve özellikle iç mimari süslemeleriyle dikkati çekmektedir.²

Dış ölçüleriyle 17,23x10,08m. boyutlarındaki câmi; ana çizgileriyle derinlemesine dikdörtgen planlı, ahşap tavan üzerine kırma çatılı ve tek minareli bir binadır. Kuzey tarafında kapalı son cemaat yerine sahiptir. (Şek.1).

Câmide girişin yer aldığı kuzey cephesi, malzemesi ve genel düzenlemesiyle yan cephelere nazaran daha gösterişlidir.(Res.1) Cephe iki köşeden saçağa kadar yaklaşan düz yüzeyli pilasterlerle sınırlanmıştır. Pilasterler yatay profilli silmeden impost biçiminde başlıkla sona ererler. Bu cephe, ortasındaki ana kapının iki yanındaki pencereler ve üstte ikinci bir pencere sırasıyla çözülmeye çalışılmıştır. Sade biçimli ana kapının yuvarlak kemeri, iki köşeyi teşkil eden pilasterlere profilli silme demetlerinin oluşturduğu impostlar vasıtasıyla binmektedir. Kemer kavsi, kesme taşların girintili çıkıntılı yerleştirilmesiyle dendanlı bir düzen sunar. Kapı kemerinin tepe noktasının üstünde bir konsol çıkıntısı yer almaktadır. (Res.2)

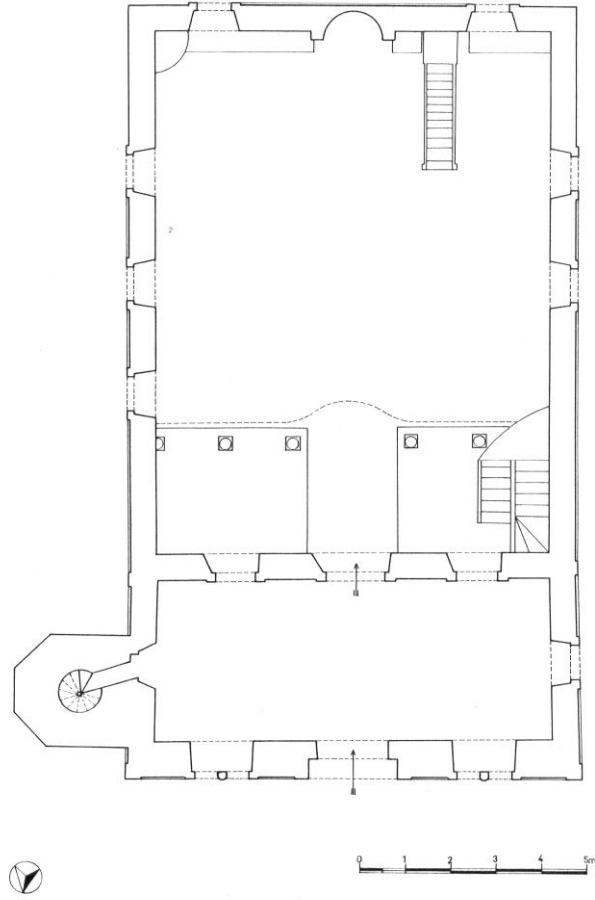
* Araş.Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen-Ed. Fak. Sanat Tarihi Bölümü.

¹ Anonim, *Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu*, C.I, İçişleri Bakanlığı Yayını, Ankara.1946, s.187'de; Büyük Çetmi, Ayvacık ilçesinin Küçükkuyu bucağına bağlı bir köy olarak kaydedilmiştir. Faruk Sümer'in Türkiye'deki Oğuzlar üzerine yaptığı çalışmada, XVI. yüzyıldaki arşiv kayıtlarına göre; Hüdâvendigâr sancağının Behram kazasına bağlı köyler arasında bulunmaktadır. Bkz.; F. Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, Beşinci Baskı, İstanbul.1999, s.417.

² Bu konuya dikkatimi çeken ve araştırmam sırasında her bakımdan destek ve katkılarını esirgemeyen hocam Prof.Dr. Rüçhan Arık'a ve değerli eleştirileri için hocam Prof.Dr. İnci Kuyulu'ya teşekkürlerimi sunuyorum. Esas olarak 2004 yılında gerçekleşen saha araştırması sırasında, özellikle röle ve çizim aşamalarında Araş.Gör. Erkan Sönmez ve Araş.Gör. Yusuf Acioğlu'nun katkı ve yardımları olmuştur. Kendilerine teşekkür ederim.

Zekiye Uysal

Kapının iki yanındaki ikiz kemerli alt pencereler simetrik biçimde düzenlenmiştir ikiz kemerli açıklıklardır. Gotikvari sivri kemer biçimli pencerelerin dış çerçeveleri, düz yüzeyli pilaster biçiminde cepheden çıkıntı yapmaktadır. Profilli silmeli ikiz sivri kemerler impost biçiminde başlıklarla, bu plasterlere ve ortadaki sütunceye binerler. (Res.3)

Şek.1- Yeşilyurt Köyü Câmii, zemin kat planı.

Kuzey cephenin üst tarafındaki üç pencereden tam ortaya, taç kapının üstüne rastlayanı, alt pencereler gibi ikiz kemerlidir. Ancak ötekilerden farklı olarak bunun üstüne profilli silmeli bir korniş yerleştirilmiştir. Ortadaki pencerenin iki yanında

Yeşilyurt Köyü Câmii

yuvarlak kemerli birer pencere yer alır. Sövelerinin ele alınış biçimi ve yuvarlak kemerlerin bindiği başlıklar diğerleriyle aynıdır. Bunların üstünde de bir korniş bulunur.

Cephe profilli konsollara oturan bir silmenin oluşturduğu saçak kornişiyile tamamlanır.

Yapı güneybatıya doğru eğimli bir alana inşa edildiğinden, batı ve güney cepheler diğerlerine göre daha aşağı kotlara kadar devam eder.

Câminin batı cephesinin kuzeybatı köşeye yakın bölümü, kuzey cephenin köşelerine benzeyen bir pilasterle sınırlanmıştır. Bu kısımda altta sivri kemer çerçeveli, üstte yuvarlak kemerli birer pencere açıklığı bulunmaktadır. Bunlar biçimsel açıdan kuzey cephedekilere benzer. Bu kısmın saçak korniş de kuzey cephenin devamı niteliğindedir. Bu bölümdeki kesme taş işçiliğinin batı cephenin diğer kısımlarına göre farklılık göstermesi, câminin kuzey kanadının ve giriş cephesinin tümüyle onarıldığını ya da mevcut yapıya sonradan eklenmiş olabileceğini düşündürmektedir(Res.4).

Batı cephesinin güney tarafında birbirine yakın sivri kemerli iki alt pencerenin üstüne, onlarla aynı hizada küçük birer göz pencere açılmıştır. Bunun dışında cephe masif bir görünüş ortaya koyar. Cephenin bu geniş bölümü, profilli silmeden saçak kornişiyile sonuçlanır.

Yapının yamaca yerleşmiş olması yüzünden daha yüksek görünen güney cephenin, köşelere yakın düzenlenmiş iki alt penceresi ile üst tarafına yapılmış göz pencereler, batı cephenin güneybatı köşeye yakın olan pencereleriyle aynı biçimde yapılmışlardır (Res.5).

Câminin doğu cephesinin, kuzeydoğu köşeye yakın bölümüne minare kaidesi bitleştirilmiştir. Cephenin geriye kalan kısmında; pilasterlerin yerleştiriliş tarzı ile alt ve üst pencerelerin biçimleri ve saçak korniş düzeni batı cepheyi tekrarlar. Fakat doğu cephede alt sırada üç adet sivri kemerli pencere ve üst tarafta da üç adet göz pencere dikkati çeker. Fakat bu taraf ağaçlarla gölgelendiğinden genel fotoğrafı alınamamıştır.

Minare silindirik gövdeli ve tek şerefelidir.(Res.6). Kaidesi, dış köşeleri genişçe pahlanmış bir kare plan ortaya koyar. Alt pencerelerin kemer başlangıcı seviyesine kadar yükselen kaideden sonra gelen pabuç yatay doğrultuda kaval ve yarım oluk silmeler halinde yukarıya doğru daralır. Bunun üzerine binen silindirik gövdenin yaklaşık 1.00m. yukarısında burmalı kaval biçiminde bilezik görülmektedir. Bundan sonra düz biçimde yükselen silindirik gövde, câmi kütesine göre yüksek tutulmuştur. Kaval silmeli korniş ve korkuluklu balkon şerefeyi oluşturmaktadır. Silindirik petek gövdeye göre daha dardır. Taş külah ve alemle minarenin dış biçimlenişi tamamlanır. İçte çekirdekli helezonik merdiven şerefeye kadar yükselmektedir.

Kuzey cephenin ortasındaki yuvarlak kemerli kapıyla enine dikdörtgen planlı son cemaat yerine geçilir. Mekanın doğu tarafında üç basamakla çıkılan minare kapısı vardır. Basık kemerli minarenin kapısı, yüksekçe sivri kemerli niş içine yerleştirilmiştir.

Son cemaat yerinin batı kanadı ahşap bir paravan ile bölünerek imam odası haline getirilmiştir. Son cemaat yeri, kuzey ve batı cephelerdeki pencerelerden ışık almaktadır.

Harimin kuzey duvarı ortasında harime geçişi sağlayan kapı ile bunun iki yanında yuvarlak kemerli birer pencere bulunur. Harime geçit veren kapı, dış kapı gibi yuvarlak kemerlidir. (Res.7). Kemer, silmeli ve impost kademeli başlıkları olan birer pilastere biner. Üzengi hattına yerleştirilen yatay silmeli gerginin üstünde kemer açıklığına radyal çatalı yarım daire pencere açılmıştır. Kapı kuruluşu üstten silmeli bir kornişle sınırlanmıştır. Kapının iki ahşap kanadı vardır.

Derinlemesine dikdörtgen planlı harim esas olarak bölüntüsüzdür. Kuzey tarafında, beş sütuna binen kemerlerin taşıdığı kadınlar mahfili yer alır.(Res.8) Harim, cephelerde sözü edilen iki kat halindeki pencerelerden ışık almaktadır. Alt pencereler içten sivri kemerlidir, Mazgal biçiminde dışa doğru daralır. Doğu, batı ve güney duvardaki alt pencerelerin kemer kavisleri, alçıdan barok karakterli C, S kıvrımlarının teşkil ettiği bitkisel kompozisyonla kuşatılmıştır. Bu kompozisyon, en üstte bitkisel tepelikle sona ermektedir. Bunlar altın yaldızla boyanmışlardır. Üst pencereler ise içten de yuvarlak olup, dışarıya doğru daralır.

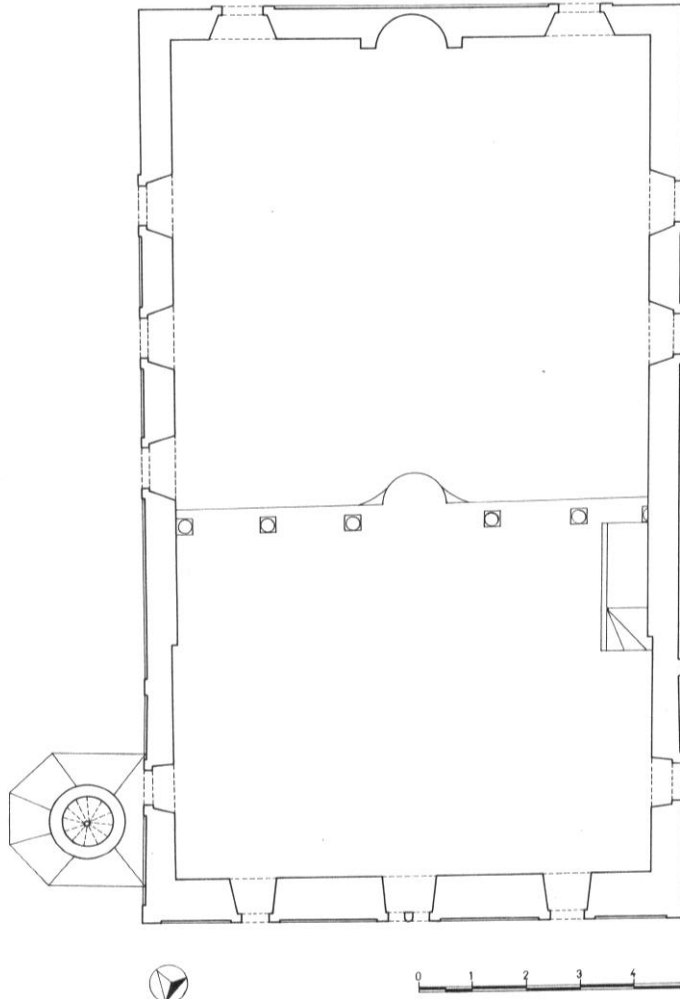
Kible duvarının ortasında anıtsal mihrap, sağ tarafta minber güneydoğu köşede ise vaaz kürsüsü göze çarpar. Kible duvarı boyunca taştan bir seki bulunmaktadır. (Res.9).

Harimin kuzey tarafında kadınlar mahfilini taşıyan sütunların sınırladığı alanın zemini yükseltilerek giriş ekseni açık kalacak şekilde, iki kenardan ahşap korkuluklarla kuşatılmıştır. Sütunlar, dikdörtgen prizma biçiminde yüksek kaide üzerine otururlar. Alçı kaplamalı başlıkları, korint tipe öykünen, ama köşelerden C ve S kıvrımlarıyla beslenmiş kompozit karakter gösterirler. (Res.10) Yanlardakinden daha geniş olan orta açıklıkta ise, barok C ve S kıvrımlarla biçimlenen ve ortada başaşağı bir palmet-sarkıtla tamamlanan; böylece barok flamboyant ile doğulu “kaş kemer” melezi, dilimli bir tarz oluşmuştur. (Res.11). İki yandaki yuvarlak kemerlerle birlikte bu sıra, kademeli tekne tavanı desteklemektedir. Sadece batı taraftaki kemer kavsi,yukarı çıkışı sağlayan merdiven dolayısıyla tamamlanmadan, batı duvarına düz biçimde dayandırılmıştır. Harimin kuzeybatı köşesinde yer alan tek sahanlıkla (U) biçiminde dönüş yapan merdiven kadınlar mahfiline çıkışı sağlamaktadır.

Kadınlar mahfili kuzeye doğru bölüntüsüz uzanarak, son cemaat yerinin üstünü de kaplamıştır. (Şek.2). Mahfil, aşağıdaki sütunlarla aynı hizada bulunan ve onlarla aynı biçimsel özellikleri taşıyan sütunlara bindirilmiş beş kemerle harime açılır. (Res.12).

Yeşilyurt Köyü Câmii

Sütunları birbirine bağlayan kemerlerin ortasındaki ana kemer oldukça geniş tutulmuş ve bunun üzerine volütler yapan S ve C kıvrımları ile kalemî süslemeler yapılmıştır. İki yanına da daha küçük tutulmuş kıvrık dallı çiçek motifi işlenmiştir. Mahfilin ortasında yarı dairesel planlı bir çıkıntı harime doğru, balkon biçiminde uzanır.(Bkz. Res.11) Mahfilde de sütunların önünde ahşap korkuluk kullanılmıştır. Kuzey cephe ve buna yakın cephe kısımlarının üst tarafındaki pencereler, mahfile ışık sağlar.

Şek.2- Câmînin mahfil katı planı.

Kadınlar mahfilinin tavanı düzdür. Ancak harim kısmının tavanı, ahşap çıtaların sınırladığı genişçe bir bordürün çerçevelediği büyük tavan göbeği ve ortasına yerleştirilmiş küçük bağdâdî kubbe ve düzenlemenin kuzey tarafında bulunan enine dikdörtgen bir pano ile hareketlendirilmiştir. (Res.13) Bağdâdî kubbenin tam ortasına alçıdan gülbezek kabartması yerleştirilmiştir. Kubbe eteği, alçı ve boya kullanılarak dendanlarla bezenmiştir. Büyük tavan göbeğinin köşelerinde birer küçük buket görülmektedir. Orijinal renklerini koruduğu anlaşılan buketler, gerçekçi biçimde tasvir edilmiş güller ve dallardan oluşmaktadır. Enine dikdörtgen panonun ortasındaki oval şemse, merkezden yayılan radyal ışın demeti biçiminde plastik nervürlerle kaplanmıştır. Şemse altın yaldızla boyanmıştır. İki ucunda palmeti andıran birer barok motif göze çarpar. Şemsenin merkezine, kırmızı zemin üzerine beyaz boyayla ayyıldız işlenmiştir. Dikdörtgen panonun köşelerindeki bitkisel kompozisyonlar barok tarzıdır. (Res.14).

Câminin sade olan dış görünüşüne karşılık, içeride alçıdan yapılan mihrap oldukça süslüdür. İççe iki niş hâlinde düzenlenmiş olup, kible duvarının 2/3'ünü aşan bir yüksekliğe sahiptir. Cephesi, yatay silmeler ve impostlarla çok katlı bir düzen etkisi bırakır.

Tepesindeki ayyıldız motifli alemiyle birlikte neredeyse tavan eteğine kadar ulaşan mihrabın yarı dairesel planlı asıl nişi, kuruluşa anıtsallık kazandıran ilk nişin alt kısmına açılmış olup; iki yandan düşey profilli pilasterle sınırlanmıştır. (Res.15). Nişi çerçeveleyen basık kemerden aşağı doğru alçıdan bir perde sarmaktadır. Perdenin uçları nişin iki köşesinde toplanmıştır. Mihrap nişinde alçıdan yapılan perde şeklindeki süsleme geç dönem yapıları için oldukça karakteristiktir.³ Bu alçı perdeyi üstten kuşatan küçük akantus yapraklarını tam ortada büyük bir akantus yaprağı birleştirir. Perdenin köşelerinde ise C ve S kıvrımlı yaprak motifleri işlenmiştir. Nişin yarım kubbemsi kavsarası yeşil yağlı boyayla boyanırken, alt kısmı son tamirlerden birinde modern fayanslarla kaplanmıştır. Nişin basık kemeri seviyesine kadar yükselen plasterler, üzenği hizasında yatay profilli kornişi ve yastıkları taşırlar. Yastıkların silmeleri niş kemerinin üstünde yatay bir hat oluştururlar. Bundan sonra da yukarıya doğru yükselen pilasterlerin ön ve yan yüzlerinde panolar oluşturularak kabartma gülbezekle süslenmişlerdir. Bu düzenleme aradaki kompozit başlıklardan sonra tekrarlanır. Sonra yeniden, yastıkları da dolaşan yatay silmeli korniş gelir. İki korniş arasındaki mihrap yüzeyine alçıdan profilli, gotikvari kemerli alınlık işlenmiştir. Bu kemerin çerçevelediği alınlık; üstten kıvrık dallı bitkisel motiflerle sınırlanmış iki satırlık yazıyla kaplanmıştır. Sivri kemerli alınlığın etrafı C ve S kıvrımlı akantus yaprakları tarafından kuşatılmakta ve yine tam ortada birleştikleri yerde büyük bir akantus yaprağı ile bitmektedir.

³ Bu tarz dekoratif alçı perde uygulamasının Batı Anadolu'daki geç devir câmileri için tipik bir özellik olduğu anlaşılmaktadır. Bkz.; R. Arık, *Bazı Örnekleriyle Anadolu'da "Barok" Denen Câmiler*, (Ankara Üniv. DTCF. Yayınlanmamış Doçentlik Tezi), Ankara.1972, s.219. R. Arık, "Batılılaşma Dönemi Anadolu Türk Mimarisine Bir Bakış", *Osmanlı*, C.1X, Ankara.1999, s.252.

Yeşilyurt Köyü Câmii

Alınlığın üst tarafındaki niş yüzeyi, farklı renklerle boyanmış küçük gülbezeklerle ve küçük ayyıldızlarla süslenmiştir.

Üstteki kornişten sonra alçıdan yuvarlak kemer, C ve S kıvrımları yapan akantus yapraklarının teşkil ettiği akroterli biçimiyle mihrabı tamamlar. Kemer kavsarasında, mihrapla ilgili bir ayet yer almaktadır. Burada kemerin tam tepesindeki yaprak büyük tutularak Çanakkale seramiklerini andıran bir görsel etki yaratılmıştır. Akroterli kemerin iki yanındaki blokların tepesine birer alem konulmuştur. Mihrap en uçta ayyıldızlı bir alemle son bulmaktadır. (Res.16). Mihrabı oluşturan plastik unsurlar kahverengi, mavi, yeşil, sarı, siyah, beyaz ve kırmızı renklerle boyanmıştır. Boyaların zaman zaman yenilendiği anlaşılmaktadır.

Yapının ahşap minberi de tıpkı mihrabı gibi süslüdür.(Res.17). Zarif sütunceli minber kapısı üçgen alınlıklıdır.(Res.18). Üçgen alınlığın içinde vazodan çıkan çiçek ve yanlara doğru kalın bir şekilde yerleştirilmiş akantus yaprakları yer alır. Alınlığın üzeri, yine akantus yapraklarıyla süslenmiş bir akroter ve armudî boğumlu, hilalli alemle son bulmaktadır. Bu alınlığın bindiği ahşap sütun başlıklarına, akantus yaprağı üzerine yapılmış kırmızı volütlerle iyon tipi başlık havası verilmeye çalışılmıştır. Minberin yan aynalıkları, içiçe üçgen bordürler halinde düzenlenmiştir. Boğumlu parmaklıkların teşkil ettiği korkuluğun üst kenarı düz olmayıp, S kıvrımlıdır. Minberin köşk kısmı, sütuncelere binen yuvarlak kemerlerle baldaken biçimindedir. Köşkün tavanına Türk bayrağı tasvir edilmiştir. Köşkün kemer köşelikleri ve başlıkların üzerindeki impostların yüzeyi, kırmızı ve yeşil renkli akantus yaprakları ve gülbezeklerle süslenmiştir. Köşk kısmı silmeli kornişle sona ermektedir. Saçağın köşelerinde plastik sarkıtlar ve bunların üstünde aynı biçimde alemler vardır. Köşkün üstünde dilimli kubbeyi taklit eden ahşaptan sahte örtü dikkati çeker. Bunun tepesinde armudî boğumlarla şekillendirilmiş alem hilâl motifleriyle tamamlanır.

Yeşilyurt Câmii'nin duvarları taş malzeme kullanılarak yığma duvar tekniğinde yapılmışlardır. Harimi sınırlayan kısımlarda kaba yonu taş kullanımı gözlenirken; kuzey taraftaki kapalı son cemaat yeri duvarları kesme taş malzemesiyle farklılık gösterir. Bu bölüm sonradan eklenmiş izlenimi bırakmaktadır. İçerde taş kaide üzerine oturan sütunların başlıkları alçıdandır. Alçı, mihrapta da kullanılmıştır. Üzerleri sıvalı ve boyalı olduğundan sütunların malzemesi anlaşılamamıştır. Örtü sisteminde ahşap malzeme kullanılmıştır. Harim tavanı ile kadınlar mahfili bölümünün alt ve üst kemerlerinde bağdadî teknik uygulandığını sanıyoruz.

Yapının giriş kapısında, alınlığa yerleştirilmiş metal kitâbe levhasının benzerlerine ancak sivil yapılarda rastlanabilir. Yatay dikdörtgen levhayı dolduran oval biçimli kartuşun içine kabartma sülüs hatla iki satır yazı ve en alta tarih ibareleri kaydedilmiştir. (Res.19). Levhanın köşeleri ile alt ve üst satırların iki yanı soyut bitkisel motiflerle dolgulanmıştır. İlk satırdaki “kâllallahü teâlâ” ibaresinden sonra “inne’s-salavate kânet ale’l-mü’minîn kenâben mevkûten” ayeti yazılmıştır. Alt satırda “15

Cemâziye'l-âhir sene 1322" ve "16 Mayıs sene 1320" şeklinde tarih kaydedilmiştir. Buna göre 19 Mayıs 1320 / 01 Haziran 1904 ve 15 Cemâziye'l-âhir 1322 / 27 Ağustos 1904 olmak üzere iki ayrı tarih düşünülmüştür. Kitâbede bunların ne tür bir faaliyetin tarihi oldukları belirtilmemiştir. Bunlar, büyük olasılıkla yapının kapalı son cemaat yerini kapsayan kuzey kanadının onarıldığı veya eklendiği tarih olabilir. Bu bölüm mimari özellik bakımından diğer taraflardan farklılık göstermektedir.

Ayrıca câminin doğu tarafındaki hazirede bulunan mezar taşları ve hazireyi kuşatan avlunun kuzeydoğu duvarına bitişik çeşmenin tarihi de, daha eskiden câminin mevcut olduğunu düşündürmektedir. Bugün yeniden düzenlenmekte olan haziredeki çok sayıda mezar taşından en eskisi H. 1107 / M.1695 tarihlidir.⁴ (Res.20). 18. yüzyıldan birkaç mezar taşı vardır. Fakat çoğunluk 19. yüzyıldan kalmıştır.

Hazireye bitişik olan çeşme tek cepheli olup, dilimli kemerli bir nişe sahiptir. 20. yüzyılda onarıldığı bellidir. (Res.21). Kemer kavsarasındaki kitâbe çok haraptır. (Res.22). Önemli bir belge olduğu için, yok olup gitmeden kaydedilmesi düşüncesiyle kitâbeyi metne koyma gereği duyduk. Beş satırlık eski Türkçe kitâbenin okunabilen kısımları şunlardır:

- 1).....
- 2) Bu Çeşme(y)i bünyâd eyledi bahr-ı hayât
- 3) Gel iç Hasan Hüseyin aşkına âb-ı hayât
- 4) Sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât ve râgıbü'l-cennet ve'd-derecât
- 5) İbrahim Efendi kerimesi Âdile hâce sene 1225.

Kitâbeye göre çeşme, İbrahim Efendi'nin kızı Hoca Âdile Hanım tarafından H.1225 / M.1810 tarihinde yaptırılmıştır. Câminin haziresindeki bir mezar taşından "ta'lim-i sıbyân" Âdile Hoca'nın H.1228/ M.1813 yılında vefat ettiğini öğreniyoruz.

Bütün bunlar, burada daha eski bir câminin varlığını ve bu yapının M.1904 tarihinde onarıldığını; bu sırada kuzeyindeki kapalı son cemaat yerinin tümüyle yenilendiğini veya eklendiğini düşündürüyor. Yukarıda açıkladığımız gibi câminin kuzey kanadı, kesme taş malzemesi ve köşeleri dolaşan pilasterleri ve pencerelerin karakteriyle diğer kısımlardan ayrılmaktadır. Bu onarım ya da ekleme sırasında kadınlar mahfili, son cemaat yerinin üstünü de kaplayacak biçimde genişletilmiştir. Tavan süslemelerinin de aynı zamanda elden geçtiği düşünülebilir. Tarihî geçmişinin en azından 17. yüzyıl sonlarına kadar uzandığını sandığımız yapı, 18. ve 19. yüzyıllarda da onarılmış olmalıdır. Özellikle mihrap ve minberin üslûbu 19. yüzyıla uygun düşmektedir. Minberdeki alçı perde düzenlemesinin benzerlerine Batı Anadolu'daki 19.

⁴ Bu taş "Koca Mehmed" adında bir kişiye aittir. Mezar taşları ayrı bir inceleme konusu olduğundan burada tek tek taşlar üzerinde durulmamıştır.

Yeşilyurt Köyü Câmii

yüzyıl yapılarından İzmir Kemeraltı Câmii, İzmir Hisar Câmii, Muğla Şeyh Câmii⁵ ve Kırkağaç Çiftehaneler Câmii⁶ gibi örneklerde rastlanmaktadır.

Türk sanatında Lale devrinin sonundan Neoklasik akıma kadar ki dönemde kesin hatlarla birbirinden ayrılan Barok, Rokoko, Ampir ve Eklektik üsluplardan söz etmek zordur.⁷ Türk sanatını etkileyen bu akımlar karışık bir tarzda kullanılmışlardır. İncelediğimiz Yeşilyurt köyü Câmii de, mihrap,minber ve harimdeki destek öğeleri ve bunları kaplayan süslemeleriyle 19. yüzyılın Batı etkili üslûbunu yansıtır. Kuzey cephe ise daha çok Eklektik (seçmeci)⁸ anlayışı yansıtmaktadır.

18. yüzyıl ve 19. yüzyıldan itibaren giderek artan Batı etkileri 20. yüzyıl sonlarına doğru seçmeci bir arayışa yol açmıştır. Böylece Batı etkileri olduğu gibi yapılara yansıtılmayıp, harmanlanarak yeniden yorumlanmışlardır. Bunların arasına bazen yerli unsurlar da katmışlardır. Yeşilyurt Köyü Câmii'nde de bu özellikleri görüyoruz. Yapıya dışarıdan bakıldığında gotikvârî ikiz kemerli pencereler, silmeler, sütünceler, akantus yapraklarıyla meydana getirilen süslemeler, harimdeki S ve C kıvrımlarının hakim olduğu barok süslemeler⁹ Batı sanatından gelen etkilerdir. Bunun yanı sıra kapı ve pencere kemerlerinin kilit taşlarında ve harimin muhtelif kısımlarındaki ayyıldız motifleri, 19. yüzyıl sonlarında beliren yerli bir modayı simgelemektedir.

Câmi, Cumhuriyet döneminde de birkaç kez onarılmıştır. Eski fotoğraflarında kuzey cephe boyalı gözükmemektedir. Bunlar sonradan temizlenerek yapı şimdiki görünümüne kavuşmuştur.

⁵ Bkz.; R.Arık, “Batılılaşma Dönemi Anadolu Türk Mimarisine Bir Bakış”, s.252.

⁶ Bkz.; İ.Kuyulu, “Kırkağaç Çiftehaneler Câmii”, *Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi*, V, İzmir.1990, s.109.

⁷ Türkiye’de Batılılaşma dönemi mimarisi ve süslemeleri hakkında daha fazla bilgi için bkz.; R. Arık, *Bazı Örnekleriyle Anadolu’da “Barok” Denen Câmiler*, Ankara.1972; R. Arık – M. Sözen, ...v.d., *Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan*, İstanbul.1975, s.295-316.

⁸ Eklektizm konusunda bkz; “Eklektisizm”, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C.I,YEM Yayınları,1997, s.505.; C.E.Arseven, *Sanat Ansiklopedisi*,C.I,İstanbul 1983,s.515. S.Eyice, “Batı Sanat Akımlarının Değiştirdiği Osmanlı Dönemi Türk Sanatı”, *Türkler*,C.15, Ankara 2002,s306.Eklektik dönem özellikleri için bkz;Aptullah Kuran, “19.yüzyıl Osmanlı Mimarisi”, *Celal Esat Arseven Anısına Sanat Tarihi Semineri Bildirileri*,İstanbul 2000, s.238.

⁹ Semavi Eyice, “XVIII.Yüzyılda Türk Sanatı ve Türk Mimarisinde Avrupa Neoklasik Üslubu”, *Sanat Tarihi Yıllığı*, IX-X, İstanbul .1981, s.165.

Zekiye Uysal

Özet

Çanakkale'nin Ayvacık ilçesine bağlı Yeşilyurt Köyünde bulunan cami kuzey cephesi ve özellikle iç mimari süslemeleriyle dikkati çeker. Derinlemesine dikdörtgen planlı ahşap tavan üzerine kırma çatılı ve tek minareli bir yapıdır. Kuzey tarafında kapalı bir son cemaat yeri bulunmaktadır. Kuzey cephede özellikle gotikvari sivri kemerli pencereler dikkati çeker. İçeride harim bölüntüsüdür. Mihrap oldukça yüksek tutulmuştur. Yatay silmeler ve impostlarla çok katlı bir düzen etkisi bırakılmıştır. Akantus yapraklarıyla süslü minberi bulunmaktadır. Yeşilyurt Köyü Cami, mihrap minber ve harimdeki destek öğeleriyle bunları kapsayan süslemeleriyle 19.yüzyıl Batı etkili üslubu yansıtır. Kuzey cephe ise Eklektik anlayışın ürünüdür.

Anahtar Kelimeler: *Çanakkale, Yeşilyurt, Camii, Süsleme, Eklektik*

Abstract

Having been located in the Yeşilyurt Village near the Ayvacık Town in the Çanakkale Province, this mosque is particularly attractive in terms of its northern façade and its decorated interior. The mosque is rectangular in plan and wooden superstructure with a gabled roof. It has a single minaret and a foreplace on its northern side. The interior (harim) is undivided. The northern façade has pointed arched windows that recalls gotique parallels. The minber and the high mihrap displays baroque decorative elements, With the help of horizontal molds and other plastic elements, the interior of the mosque was arranged in way that it looks as if it is multiple storeyed. The minber is decorated with the acanthus leaves. The mosque reflects the nineteenth century style of westernization in terms of certain architectural elements, as well as decorative details observed on the mihrap, minber and the harim. The northern façade, on the other hand, is a of eclecticism.

Key words: *Çanakkale, Yeşilyurt, Mosque, Decoration, Eclectic*

Yeşilyurt Köyü Câmii

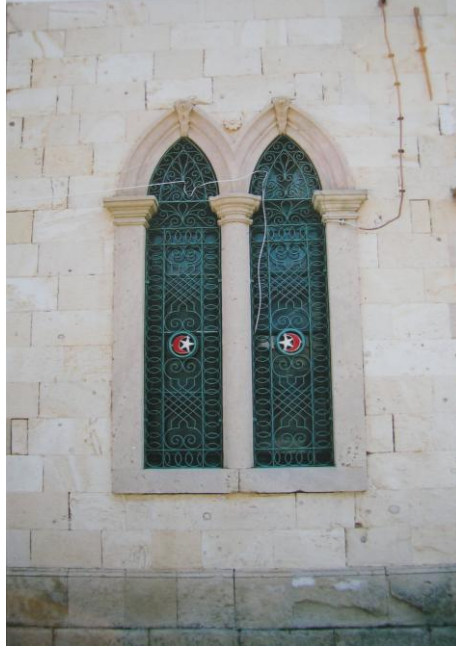
Res. 1- Yeşilyurt Köyü Câmii, kuzey cephe.

Res.2- Câmî kapısından detay.

Zekiye Uysal

Res.3- Kuzey cephede ikiz kemerli pencere.

Res.4- Batı cepheden görünüş.

Yeşilyurt Köyü Câmii

Res.5- Güney cephe.

Res.6- Kuzey cephe ve minare.

Zekiye Uysal

Res.7- Harimin kapısı.

Res.8- Harimden mahfile doğru bakış.

Yeşilyurt Köyü Câmii

Res.9- Harimde kibleye doğru bakış.

Res.10- Zemin mahfilinde sütunlar ve başlıkları.

Zekiye Uysal

Res.11- Zemin mahfilinde
orta kemer ve üst
katın balkonu.

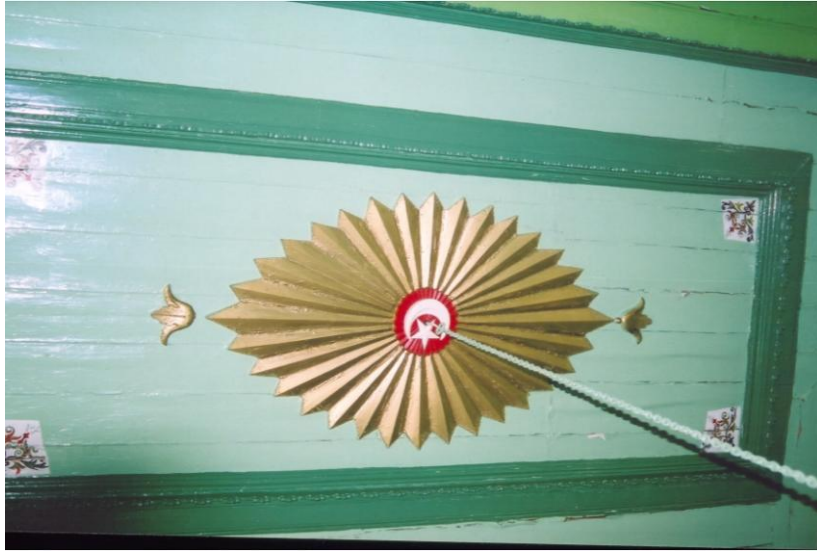

Res.12- Kadınlar mahfilinde destek sistemi.

Yeşilyurt Köyü Câmii

Res.13- Harim tavanının genel görünüşü

Res.14- Harim tavanından ayrıntı

Zekiye Uysal

Res.15- Mihrap.

Res.16- Mihrap ve minberin üst kısmı

Yeşilyurt Köyü Câmii

Res.17- Minber.

Res.18- Minber kapısının alınlığı.

Zekiye Uysal

Res.19- Câminin metal kitâbesi.

Res.20- Haziredeki H.1107/
M.1695 tarihli mezar taşı.

Yeşilyurt Köyü Câmii

Res.21- Hazire avlusunun
köşesindeki çeşme.

Res.22- Çeşmenin kitâbesi.